

זהות יהודית, אמונה דתית ושמירת

מסורת – דו"ח מחקר

המחקר ביוזמת קרן פוזן ובתמיכתה, נערך על-ידי ד"ר ענת אורן, פרופ' נח לויז אפשטיין ופרופ' אפרים יער. איסוף הנתונים נעשה על-ידי מכון 'ב.י. כהן למחקרי דעת קהל' באוניברסיטת תל-אביב.

תוכן העניינים

97	מבוא
99	מתודולוגיה
100	ממצאים
100	מהי "זהות יהודית"?
105	זהות יהודית או זהות ישראלית
107	אמונה באלוהים
111	שמירה על המסורת הדתית
111	זרמים ביהדות
112	קשר רגשי לישראל
112	ישראל ויהודי התפוצות
112	סיכום הממצאים
115	נספח 1: שאלון המחקר

מבוא

מאז ראשיתה של התנועה הציונית והיווצרותה של החברה הישראלית, שררו בתוכה ניגודים רבים ועמוקים בין היהדות הדתית לחילונית. ניגודים אלה, שגברו והלכו ככל שהחברה הישראלית לבשה פנים חילוניות, באו לידי ביטוי בתחומים שונים דוגמת שמירת השבת בספירה הציבורית, חקיקה דתית, גיוס נשים לצבא, שאלת הלגיטימציה של הזרמים השונים ביהדות, ועוד. ניגודים אלה מהווים את אחת הסיבות העיקריות לכך שלמדינת ישראל אין חוקה כתובה עד היום, קרוב לחמישים וחמש שנים מאז הקמתה, למרות שעוד בזמנו של דוד בן-גוריון, ראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל, נעשו ניסיונות בכיוון זה. בהקשר זה חשוב לציין, כי השפעתה של היהדות הדתית על דמותה של החברה הישראלית נבעה במידה רבה מקיומן של מפלגות דתיות וחרדיות, שניצלו את כושר המיקוח הפוליטי שלהן כבר בראשית ימי המדינה. זאת, כדי להשיג מהרוב החילוני ויתורים שונים הידועים כהסכמי ה"סטאטוס קוו". במסגרת הסכמים אלה, לדוגמה, קיבלה היהדות האורתודוקסית את המונופול על שמירת חיי הדת בישראל, ובכלל זה את האחריות על תהליכי גיור, דיני אישות, מינוי רבנים, ועוד.

אחת הטענות העיקריות, המועלות על-ידי נציגי היהדות הדתית, להצדקת מאמציה לחיזוק האופי הדתי של המדינה ולמניעת הפרדה בין דת ומדינה, כמקובל בארצות הדמוקרטיה הנאורות, היא כי הדת היהודית הייתה בעבר, וממשיכה להיות גם כיום, יסוד קיומו של העם היהודי וכי לא ניתן לשמור על הזהות היהודית גם כיום, ובכלל זה במדינת ישראל, ללא הבסיס הדתי. יתר על כן, נציגי היהדות הדתית והחרדית בישראל טוענים, שהיהדות "האמיתית" מיוצגת רק על-ידי הזרם האורתודוקסי, וכי הזרמים האחרים, דוגמת הקונסרבטיבים והרפורמים, אינם מייצגים את היהדות בנאמנות או בשלמות.

המחלוקת ההיסטורית בין היהדות הדתית ליהדות החילונית, סביב שאלת זהותה הקולקטיבית של החברה הישראלית, באה, לכאורה, לידי פתרון של פשרה בהסדר הסטאטוס קוו. אולם נראה שהבסיס הפוליטי של הסדר זה לא הצליח לחפות על הסתירות הקיימות בין שני המחנות. ואכן, בשנים האחרונות גוברת והולכת בקרב חוגים שונים אי-נחת מהמצב הקיים, כשמדי פעם נעשים ניסיונות במטרה להגיע להבנות ולפשרות שיגשרו על-פני הניגודים בין שני המחנות. אחד החסרונות העיקריים של הדיונים והוויכוחים המתקיימים סביב ניסיונות אלה הוא היעדר ידע עובדתי ושיטתי על העמדות והעדפות של הציבור היהודי הרחב. במילים אחרות, ידע לגבי שאלות, כגון: מהי המשמעות של "להיות יהודי" עבור אזרחיה היהודים של מדינת ישראל? מהי מידת החשיבות שאזרחיה היהודים של המדינה מייחסים להיבט הדתי בזהות היהודית שלהם? האם התפיסה הרווחת בקרבם היא שדבקות בדת היא תנאי הכרחי כדי להיות "יהודי שלם", או שמא אפשר להיות "יהודי שלם" ויהודי חילוני בעת ובעונה אחת? ובדומה: באיזו מידה מקובל על אזרחיה היהודים של מדינת ישראל הסדר הסטאטוס קוו, לפיו ליהדות האורתודוקסית יש מונופול על הפרשנות של מיהו יהודי, על כל הכרוך בכך, כגון כללי גיור ויחסי אישות.

אנו סבורים כי בישראל, כמדינה יהודית ודמוקרטית, יש צורך חיוני לדעת ולהבין את השקפותיו של הציבור הרחב בענייני דת ומדינה, וכי מידע זה צריך לשמש כתשומה חשובה בתהליכי קבלת ההחלטות בנושאים אלה על-ידי מוסדות המדינה והחברה.

על בסיס הנחה זו, יזמה קרן פוזן (Posen Foundation) סקר מיוחד, המייצג ניסיון התחלתי לבחון את עמדותיו ותפיסותיו של הציבור היהודי בישראל בנושאים הנוגעים לזהות יהודית, לאמונה דתית ולשמירת מסורת. מן הראוי

להדגיש, שסקר זה נערך בישראל בעקבות סקר דומה שהתבצע בקרב האוכלוסייה היהודית בארצות הברית בשנת 2001, גם הוא בתמיכת קרן פוזן¹. על רקע זה, מטרת הדו"ח הנוכחי כפולה: ראשית, הצגת מאפייני הזהות והאמונה של האוכלוסייה היהודית בישראל, בהשוואה ליהודי ארצות הברית, וזאת במטרה לעמוד על הדומה והשונה בין האוכלוסיות. המטרה השנייה הייתה בחינת היבטים ייחודיים של זהות קולקטיבית בקרב האוכלוסייה היהודית בישראל, תוך התייחסות לקבוצות שונות בתוכה.

איסוף הנתונים בישראל התבצע בנובמבר 2002, באמצעות ראיונות טלפוניים, שנערכו על-ידי 'מכון ב.י. כהן למחקרי דעת קהל', באוניברסיטת תל-אביב. המדגם הישראלי כלל 1014 מרואיינים, המהווים מדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית הבוגרת בישראל. איסוף הנתונים בארצות הברית התבצע בשנת 2001, במסגרת ה-American Jewish Identity Survey, באמצעות ראיונות טלפוניים. המדגם האמריקני כלל 1714 מרואיינים אשר הוגדרו כיהודים על-פי מספר שאלות סינון (דת המרואיין, הדת שבה גדל, הגדרה עצמית של המרואיין ודת ההורים).

עיקר הממצאים

"זהות יהודית ואמונה דתית" – יהודי ישראל ויהודי ארצות הברית

ממצאי המחקר לגבי מאפייני הזהות והאמונה של האוכלוסייה היהודית בישראל, בהשוואה לזו של יהודי ארצות הברית, מלמדים כי הן עבור מרבית האוכלוסייה היהודית בישראל והן עבור מרבית יהודי ארצות הברית, להיות יהודי פירושו מעל הכול, להיות חלק מ"עם", כמו גם חלק מ"מורשת תרבותית". לעומת זאת, מעניין למצוא כי רק כמחצית מיהודי ישראל וארצות הברית, חושבים כי להיות יהודי פירושו מעל הכול, להיות חלק ממורשת דתית. ממצא נוסף, המלמד על דמיון בין שתי המדינות, קשור באמונה באלוהים: מרבית יהודי ישראל וארצות הברית כאחד, מאמינים כי "יש אלוהים" ורק מיעוטם לא מאמינים בקיומו של אלוהים (10%). הבדלים נמצאו לגבי שינויים במידת האמונה במהלך החיים, כאשר הנטייה להיחפך ליותר מאמין באלוהים, גבוהה יותר בקרב יהודי ארצות הברית בהשוואה ליהודי ישראל. בהמשך לכך נמצא, כי בהשוואה לבית ההורים, המרואיינים בישראל נוטים לנהל אורח חיים חילוני יותר.

צילום המצב בישראל ובארצות הברית, לגבי אופן ההזדהות עם זרמים שונים ביהדות, מעלה כי מעל למחצית מהציבור בישראל אינו מזדהים עם זרם מסוים ביהדות, 17% מזדהים עם הזרם האורתודוקסי, 8% עם הזרם הרפורמי ו-3% עם הזרם הקונסרבטיבי. לשם השוואה, בקרב המרואיינים בארצות הברית 10% בלבד אינם מזדהים עם זרם מסוים, 37% רפורמים, 29% קונסרבטיביים, ו-8% אורתודוקסים².

ישראליות, יהדות ושמירת מסורת

בחינת היבטים ייחודיים של זהות קולקטיבית בקרב האוכלוסייה היהודית בישראל, תוך התייחסות לקבוצות שונות באוכלוסייה זו, מעלה ממצאים מעניינים. ראשית, נמצא כי עבור מרבית יהודי ישראל יהדות פירושה מורשת היסטורית, הווי ומנהגים, המשלבים יסודות דתיים וחילוניים, ארץ ושפה וכן שותפות גורל; רק עבור מחצית מיהודי ישראל יהדות פירושה אמונה בדת וקיום המצוות. כמו כן, הרוב המכריע של הציבור בישראל מסכים, כי אדם יכול להיות יהודי במלוא מובן המילה גם אם אינו דתי.

1 AJIS Report (2001), Mayer E, Kosmin B & Keygar A.

2 תשובות נוספות – פשוט יהודי, רקונסטרוקציוניסטי, תרבותי/לא דתי, לא-אורתודוקסי

השוואה על-פי רמת הדתיות של המרואיינים מעלה דמיון בין הגדרת הזהות של הציבור החילוני והמסורתי בהשוואה לציבור הדתי: הן בקרב הציבור החילוני והן בקרב הציבור המסורתי, יהדות פירושה מעל הכול מורשת היסטורית, הווי ומנהגים, המשלבים יסודות דתיים וחילוניים, כמו גם ארץ ושפה, ואילו בקרב הדתיים, יהדות פירושה מעל הכול אמונה בדת וקיום המצוות.

עם זאת, הממצאים מלמדים כי לציבור היהודי בישראל חשובה יותר הזהות היהודית בהשוואה לזהות הישראלית, אם כי כאשר המרואיינים נשאלו לגבי המידה שבה הם גאים בכל אחת מזהויות אלו, הרוב המכריע גאה בשתייהן. הבדלים במידת הגאווה הלאומית והיהודית נמצאו בין קבוצות מוצא שונות: ילידי אסיה-אפריקה הם הגאים ביותר בהיותם יהודים, כמו גם בהיותם ישראלים, וכך גם ילידי ישראל שאביהם ילידי אסיה-אפריקה, ואילו ילידי מדינות חבר העמים הם בעלי הגאווה הלאומית והיהודית הנמוכה ביותר.

מרבית הציבור בישראל מאמין בקיומו של אלוהים. בחינת מידת האמונה באלוהים, על-פי רמת דתיות, מעלה דמיון בין דתיים למסורתיים בהשוואה לחילונים: כצפוי, רוב מוחלט בקרב הדתיים מאמין באלוהים, ומאמין כי אלוהים עושה ניסים, שומע תפילות ועוזר להם, וכך גם חושבים מרבית המסורתיים. עם זאת, מעניין למצוא, כי גם בקרב החילונים ניתן להצביע על מידה גבוהה של אמונה, כאשר כמחצית מהציבור החילוני מאמין באלוהים. בהמשך לכך, מרבית הציבור בישראל שומר על המסורת היהודית. ניתן לומר כי החילונים, הנוטים לשמור על אמונות ומסורת דתית, אינם רואים בדתיות תנאי הכרחי להיותם "יהודים טובים". מכאן ניתן להסיק, כי השמירה על מסורת ואמונות דתיות בקרב החילונים משקפת עבורם בעיקר את ההיבט של מורשת תרבותית ולא של ציוויים דתיים.

מתודולוגיה

המדגם הישראלי

המדגם הישראלי כלל 1014 מרואיינים, המהווים מדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית הבוגרת בישראל. הדגימה הייתה אקראית, מתוך מאגר מספרי הטלפון של 'בזק', המסופק באמצעות תוכנת 'דבש'. איסוף הנתונים בישראל התבצע במחצית הראשונה של חודש נובמבר 2002, באמצעות ראיונות טלפוניים, על-ידי 'מכון ב.י. כהן למחקרי דעת קהלי' באוניברסיטת תל-אביב.

המדגם האמריקני

איסוף הנתונים בארצות הברית התבצע בשנת 2001, במסגרת ה־American Jewish Identity Survey, באמצעות ראיונות טלפוניים ובניהולו של פרופ' אגון מאיר. המדגם כלל 1714 מרואיינים אשר הוגדרו כיהודים על-פי מספר שאלות סינון (דת המרואיין, הדת שבה גדל, הגדרה עצמית של המרואיין ודת ההורים).

שאלון המחקר

שאלון המחקר כלל שאלות לגבי הגדרת הזהות היהודית, שמירת המסורת היהודית וכן עמדות ביחס לאמונות ולערכים יהודיים (שאלון המחקר, נספח 1).

ניתוח הנתונים

הדו"ח הנוכחי מציג ממצאים תיאוריים: הניתוחים כוללים התפלגות שכיחויות של משתני המחקר, המוצגת עבור המדגם הישראלי ועבור המדגם האמריקני. במשתנים שבהם נמצאו הבדלים בין קבוצות אוכלוסייה בעלות מאפיינים דמוגרפיים שונים, כמו מין, השכלה ומוצא, מתוארת התפלגות השכיחויות עבור תת־אוכלוסיות אלו. בנוסף לכך, הדו"ח מציג ממצאים עבור שאלות ייחודיות לישראל.

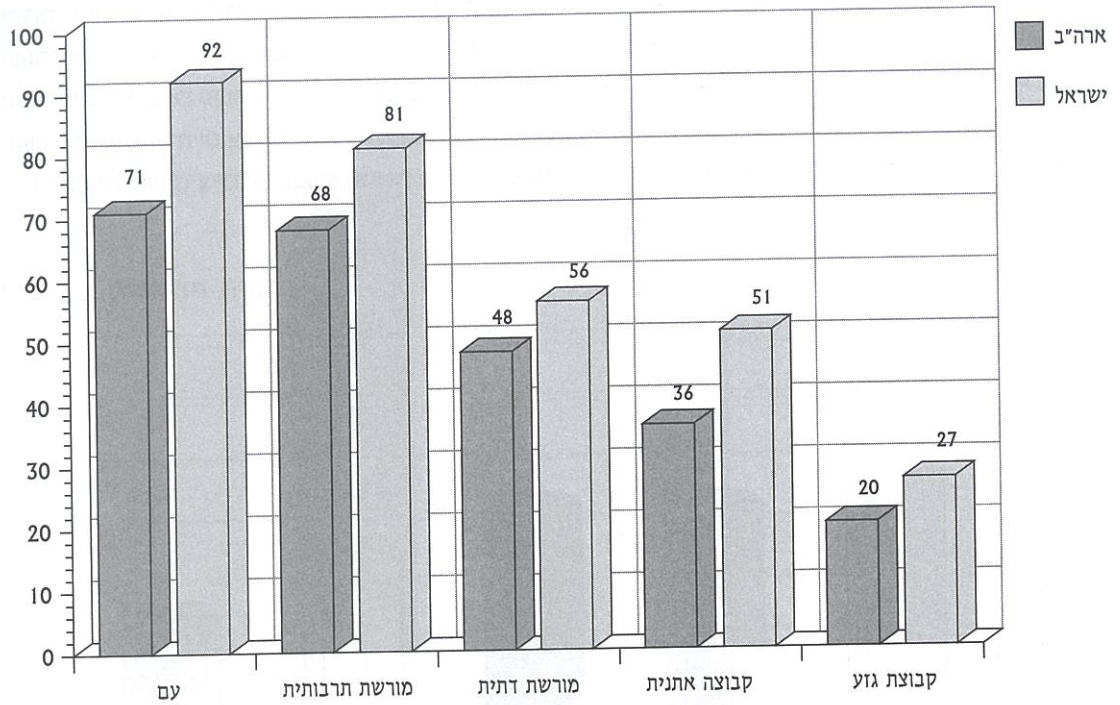
ממצאים

מהי "זהות יהודית"?

ראשית, המחקר ניסה לברר מה הפירוש של "להיות יהודי": האם "להיות יהודי" פירושו, בראש ובראשונה, להיות חלק ממורשת דתית, ממורשת תרבותית, מקבוצה אתנית, מקבוצת גזע או חלק מעם³. הממצאים מראים בברור כי מעל לכול, להיות יהודי פירושו להיות חלק מעם, כמו גם חלק ממורשת תרבותית: 92% מהמרוויינים בישראל, כמו גם 71% בקרב המרוויינים בארצות הברית, ציינו כי בראש ובראשונה, להיות יהודי פירושו להיות חלק מעם. כמו כן, 81% מהמרוויינים בישראל ו־68% מהמרוויינים בארצות הברית, ציינו כי בראש ובראשונה, להיות יהודי פירושו להיות חלק ממורשת תרבותית.

רק כמחצית מהמרוויינים, הן בישראל והן בארצות הברית ציינו כי להיות יהודי פירושו, בראש ובראשונה, להיות חלק ממורשת דתית (56% בישראל ו־48% בארצות הברית). בנוסף לכך, כמחצית מהמרוויינים בישראל ציינו, כי להיות יהודי פירושו, בראש ובראשונה, להיות חלק מקבוצה אתנית, זאת לעומת כשליש בלבד (36%) בקרב המרוויינים בארצות הברית. רק כרבע מהמרוויינים ציינו כי להיות יהודי פירושו, בראש ובראשונה, להיות חלק מקבוצת גזע.

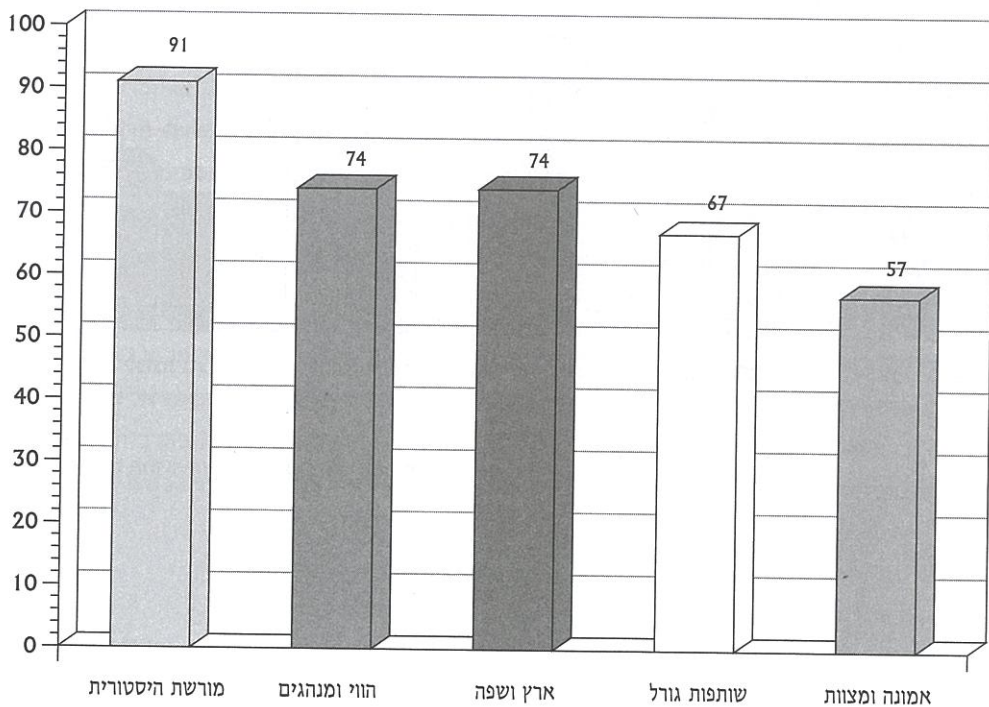
תרשים 1. מה זה "להיות יהודי"?

התרשים מציג את אחוז המרואיינים שציין "כן" לגבי התחומים השונים.

כדי להעמיק את ההבנה לגבי אופן ההגדרה של הזהות היהודית בישראל, נשאלו המרואיינים בישראל מה פירושה של "יהדות" עבורם: האם יהדות פירושה שותפות גורל, הווי ומנהגים, המשלבים יסודות דתיים וחילוניים, אמונה בדת וקיום מצוות, ארץ ושפה או מורשת היסטורית. מתרשים 2 עולה בברור, כי יהדות פירושה מורשת היסטורית: 91% מהמרואיינים ציינו, כי עבורם יהדות פירושה מורשת היסטורית. כמו כן, 74% ציינו כי עבורם יהדות פירושה הווי ומנהגים, המשלבים יסודות דתיים וחילוניים, כמו גם ארץ ושפה ו-67% ציינו כי יהדות פירושה שותפות גורל. ראוי לציין, שלמעלה ממחצית המרואיינים ציינו, כי עבורם, יהדות פירושה אמונה בדת וקיום המצוות.

תרשים 2. משמעות היהדות

התרשים מציג את אחוז המרואיינים שציין "כן". מתוך אפשרויות התשובה: כן/לא.

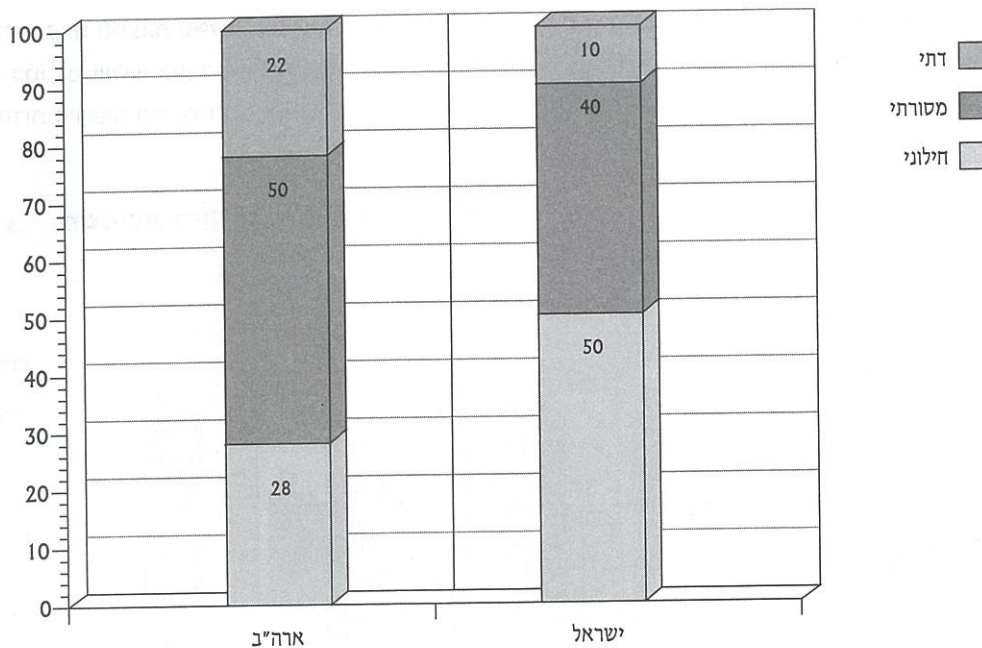
העובדה ש-57% מהמרואיינים בישראל ציינו, כי עבורם יהדות פירושה אמונה בדת וקיום המצוות, מעלה עניין לבחינת ממצאים אלו על-פי רמת הדתיות של המרואיינים.

רמת דתיות

המרוויינים נתבקשו להגדיר את רמת הדתיות שלהם על סולם שני בין: "חילוני" ל"דתי".

תרשים 3. רמת דתיות

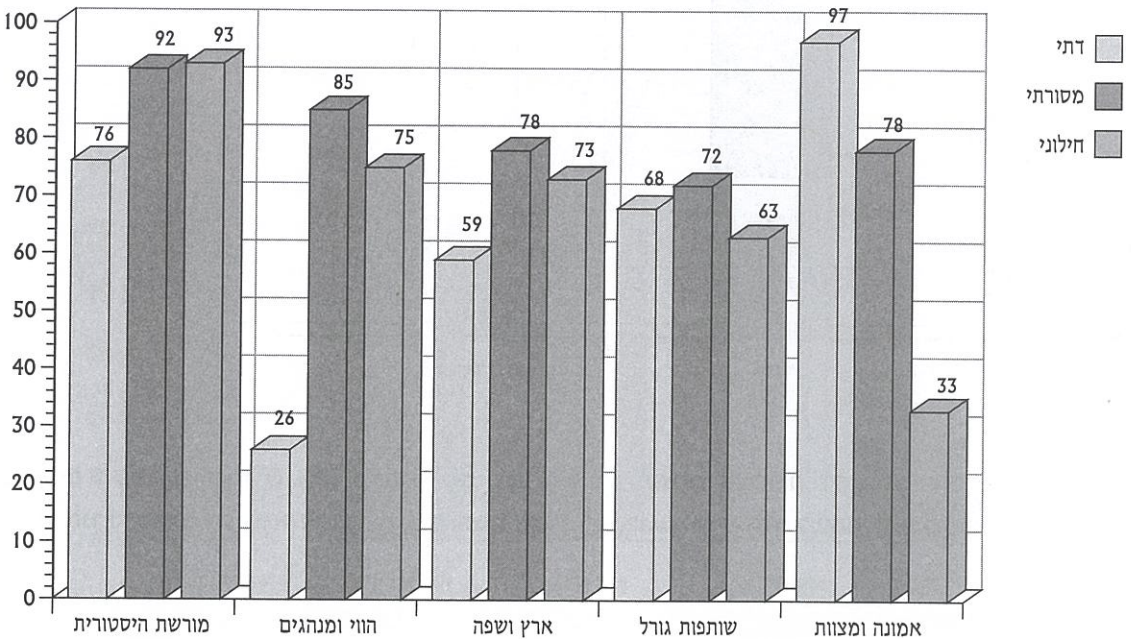
מתרשים 3 עולה, כי בעוד ש-50% מהמרוויינים בישראל הגדירו עצמם כחילוניים, רק 28% מהמרוויינים בארצות הברית הגדירו עצמם ככך; 20% מהמרוויינים בארצות הברית הגדירו עצמם כדתיים לעומת 10% בישראל⁴.

⁴ בישראל הקטגוריה "מסורתי" כוללת את התשובות: "דתי במידה מסוימת", "חילוני במידה מסוימת", "אני קצת דתי וקצת חילוני", ו-"מסורתי". בארצות הברית הקטגוריה "מסורתי" כוללת את התשובות: "דתי במידה מסוימת", "חילוני במידה מסוימת", "אני קצת דתי וקצת חילוני".

זהות יהודית על-פי רמת דתיות

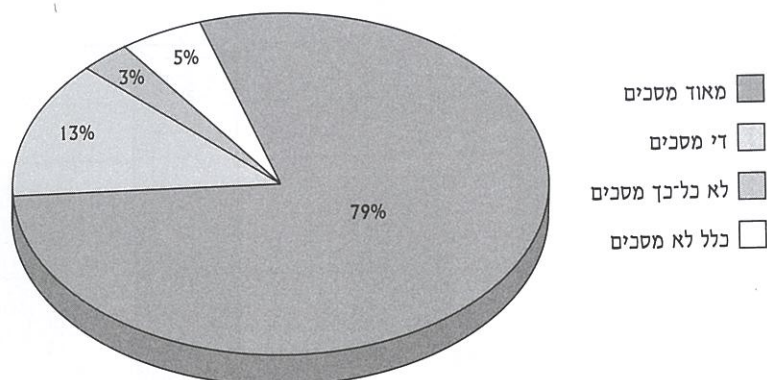
כאמור, העובדה ש-57% מהמרוויינים בישראל ציינו, כי עבורם יהדות פירושה אמונה בדת וקיום המצוות, מעלה עניין לבחינת ממצאים אלו על-פי רמת הדתיות של המרוויינים. מתרשים 4 עולה דמיון בין הגדרת הזהות של החילוניים והמסורתיים בהשוואה לדתיים, למעט התייחסותם לאמונה בדת ולקיום המצוות; הן בקרב החילונים והן בקרב המסורתיים, יהדות פירושה מורשת היסטורית (93% ו-92% בהתאמה). לעומת זאת בקרב הדתיים, יהדות פירושה אמונה בדת וקיום המצוות (97%). עם זאת, 78% מקרב המסורתיים ציינו גם הם, כי יהדות פירושה אמונה בדת וקיום המצוות, כמו גם שליש בקרב החילונים (33%). כמו כן, 85% מהמרוויינים המסורתיים ו-75% מהחילונים, ציינו כי עבורם יהדות פירושה הווי ומנהגים, המשלבים יסודות דתיים וחילוניים, כמו גם ארץ ושפה.

תרשים 4. משמעות היהדות על-פי רמת דתיות

בהמשך לכך נשאלו המרואיינים בישראל האם הם מסכימים או לא מסכימים עם הטענה, כי אדם יכול להיות יהודי, במלוא מובן המילה, גם אם אינו דתי. הרוב המכריע (92%) מסכימים עם הטענה: 79% ציינו כי הם מאוד מסכימים עם טענה זו ו-13% נוספים ציינו כי הם די מסכימים. יתרה מכך, רק 5% ציינו כי הם כלל לא מסכימים.

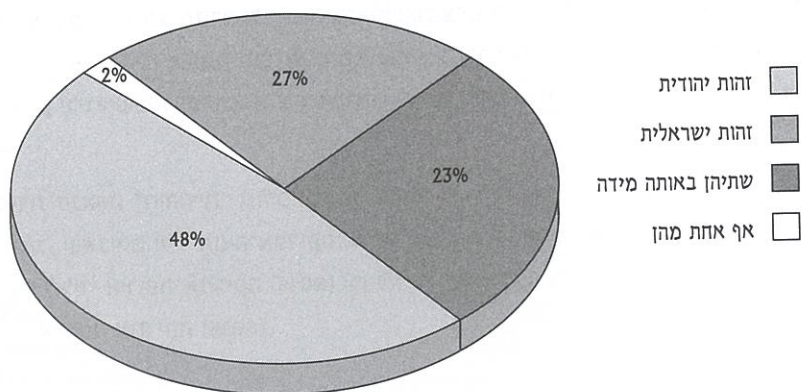
תרשים 5

זהות יהודית או זהות ישראלית?

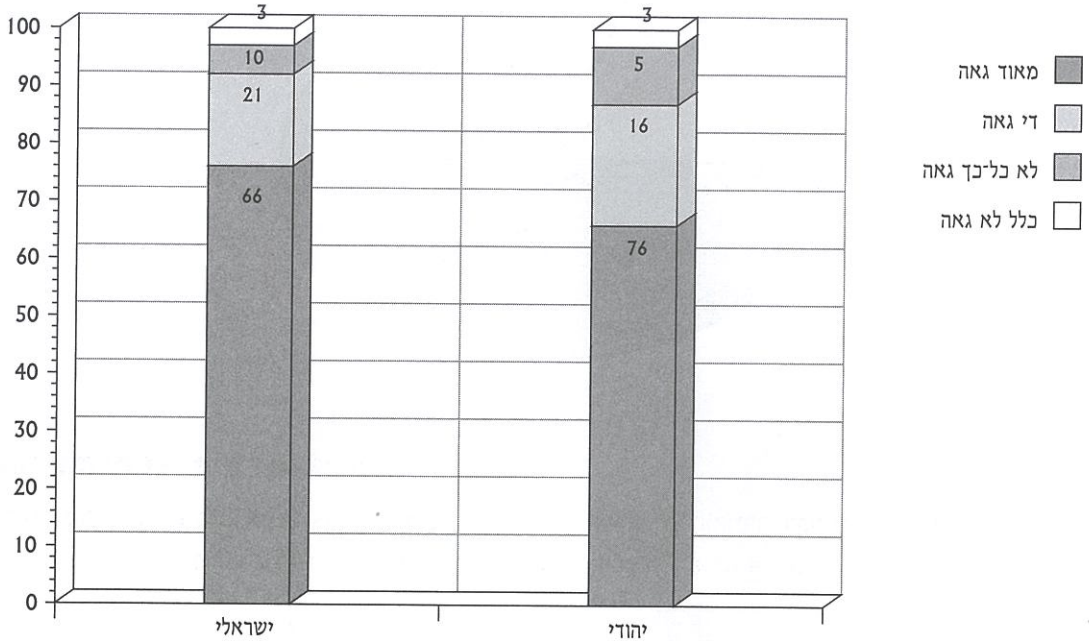
כמחצית מהמרואיינים בישראל (48%) ציינו כי הזהות היהודית חשובה להם יותר; כרבע מהמרואיינים (27%) ציינו כי הזהות הישראלית חשובה להם יותר. 23% ציינו כי שתי הזהויות חשובות באותה מידה.

תרשים 6. זהות יהודית או זהות ישראלית?

בנוסף לכך, נמצא כי מרבית המרואיינים בישראל גאים הן בזהותם היהודית והן בזהותם הישראלית: 92% מהמרואיינים ציינו כי הם גאים⁵ להיות יהודים ו-87% ציינו כי הם גאים להיות ישראלים. רק 3% ציינו כי הם לא גאים להיות יהודים ולא גאים להיות ישראלים (תרשים 7).

תרשים 7. גאה להיות יהודי וישראלי

בחינת מידת הגאווה הלאומית על-פי מוצא, מעלה כי ילידי אסיה-אפריקה הם הגאים ביותר בהיותם ישראלים, וכך גם ילידי ישראל שאביהם ילידי אסיה-אפריקה; 79% מקרב ילידי אסיה-אפריקה ציינו כי הם מאוד גאים להיות ישראלים, בהשוואה לילידי אירופה-אמריקה (64%) ולילידי מדינות חבר העמים (46%). בקרב ילידי ישראל, ילדים לאב ילידי אסיה-אפריקה הם הגאים ביותר (70%) וכן ילידי ישראל, שאביהם ילידי ישראל (67%), זאת לעומת ילידי ישראל שאביהם ילידי אירופה-אמריקה (57%).

מגמה דומה נמצאה בבחינת מידת הגאווה "היהודית" על-פי מוצא: נמצא כי ילידי אסיה-אפריקה הם הגאים ביותר בהיותם יהודים, וכך גם ילידי ישראל, שאביהם ילידי אסיה-אפריקה: 92% מקרב ילידי אסיה-אפריקה ציינו, כי הם מאוד גאים להיות יהודים, זאת בהשוואה לילידי אירופה-אמריקה (68%) וכן לילידי ישראל, שאביהם ילידי ישראל (77%), זאת לעומת ילידי ישראל שאביהם ילידי אירופה אמריקה (66%).

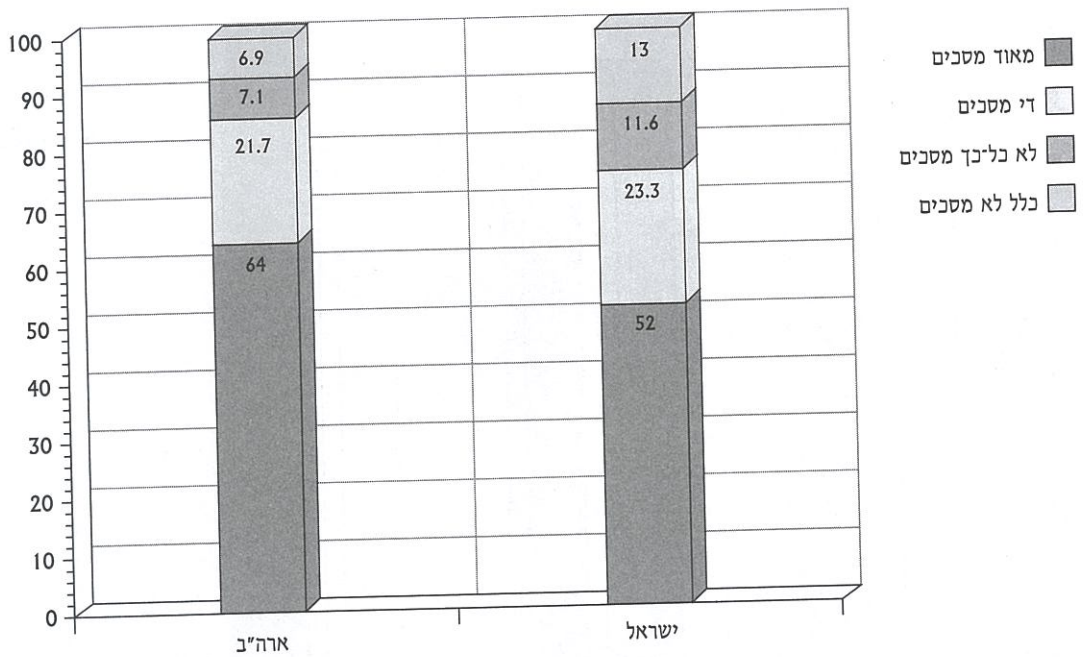
⁵ "מאוד גאים" או "די גאים"

אמונה באלוהים

האם "יש אלוהים"? הממצאים מצביעים על מגמה דומה בישראל ובארצות הברית: מרבית המרואיינים (מעל שני שלישי) הן בישראל והן בארצות הברית מסכימים כי יש אלוהים: 52% מקרב המרואיינים בישראל ו-64% מקרב המרואיינים בארצות הברית מאוד מסכימים כי יש אלוהים (תרשים 8). בנוסף לכך, עוד כרבע מהמרואיינים די מסכימים עם הטענה כי יש אלוהים (23% בישראל ו-22% בארצות הברית). רק כ-10% מהמרואיינים בשתי המדינות כלל לא מסכימים עם טענה זו.

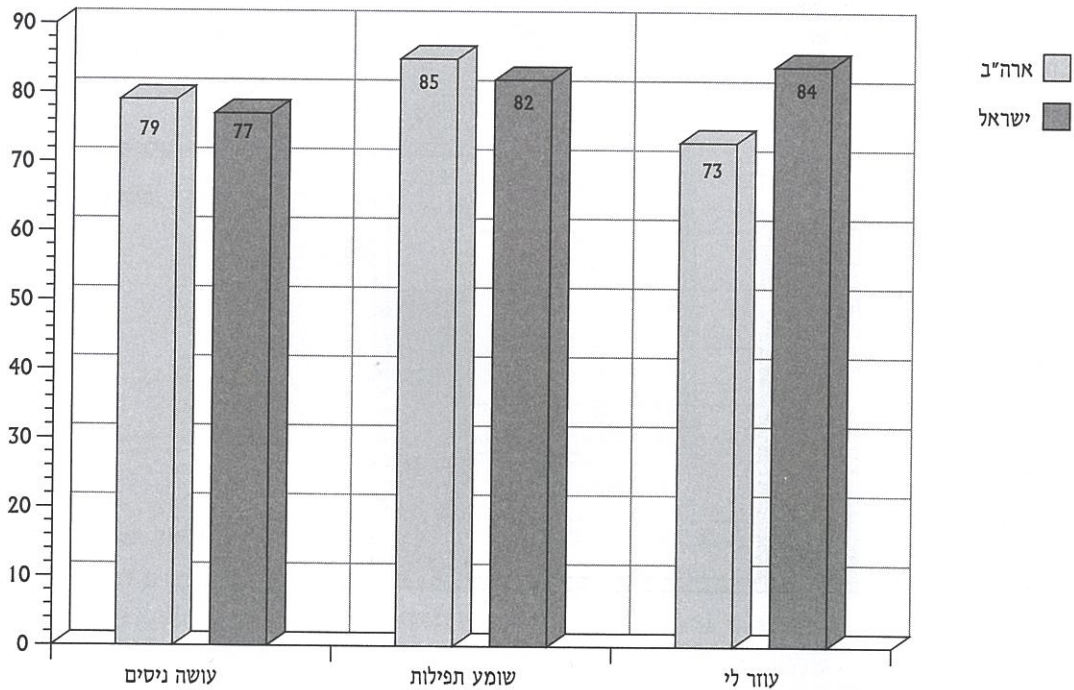
תרשים 8. האם "יש אלוהים"?

בהמשך לכך, המרואיינים שצינו כי הם מאמינים באלוהים, נשאלו באיזו מידה הם מסכימים (או לא מסכימים) כי אלוהים עושה ניסים, כי אלוהים שומע תפילות וכי אלוהים "עוזר לי". מתרשים 9 עולה כי הן בישראל והן בארצות הברית, מרבית המרואיינים מסכימים⁶ כי אלוהים עושה ניסים (77% בישראל ו-79% בארצות הברית) וכי אלוהים שומע תפילות (82% בישראל ו-85% בארצות הברית).

הבדל קטן בין תשובות המרואיינים בישראל ובארצות הברית נמצא לגבי מידת האמונה כי אלוהים "עוזר לי" – 84% מקרב המרואיינים בישראל מסכימים כי אלוהים "עוזר לי" לעומת 73% בקרב המרואיינים בארצות הברית.

תרשים 9. מידת האמונה באלוהים

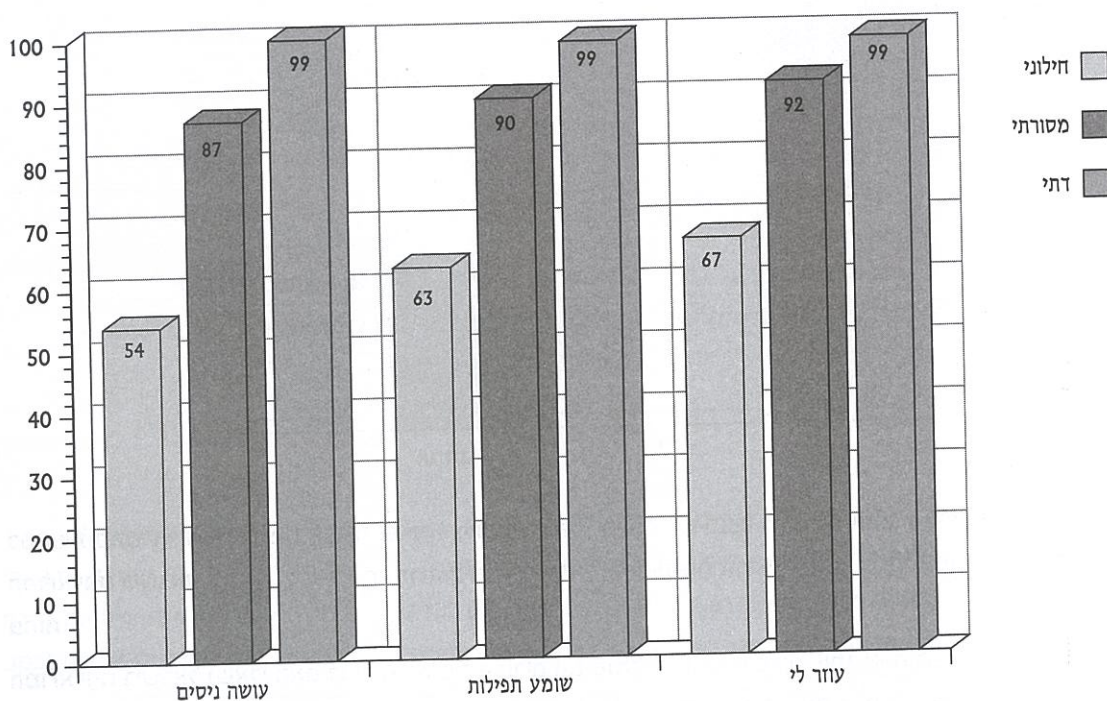

⁶ "מאוד מסכימים" או "די מסכימים"

מידת האמונה באלוהים על-פי רמת דתיות

בחינת ממצאים אלו על-פי רמת דתיות מעלה דמיון בין דתיים ומסורתיים במידת אמונתם באלוהים, בהשוואה לחילוניים (תרשים 10): כצפוי, רוב מוחלט (99%) בקרב הדתיים מאמין כי אלוהים עושה ניסים, שומע תפילות ועוזר להם. בדומה לכך, נמצא כי בקרב המסורתיים 87% מאמינים כי אלוהים עושה ניסים, 90% מאמינים כי אלוהים שומע תפילות ו-92% מאמינים כי אלוהים עוזר להם. עם זאת, גם בקרב החילוניים ניתן להצביע על מידה גבוהה של אמונה באלוהים: 54% מאמינים כי אלוהים עושה ניסים, 63% מאמינים כי אלוהים שומע תפילות ו-67% מאמינים כי אלוהים עוזר להם.

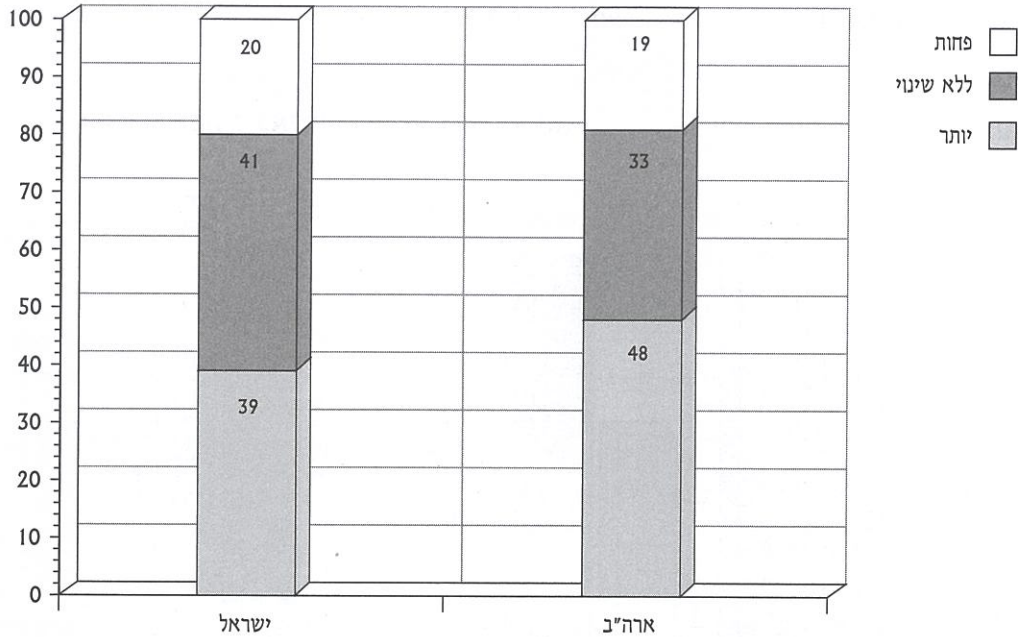
תרשים 10. מידת האמונה באלוהים על-פי רמת דתיות

שינויים במידת האמונה באלוהים

המרואיינים נשאלו האם במהלך חייהם היה שינוי במידת אמונתם באלוהים או בכוח עליון.

תרשים 11. שינויים במידת האמונה באלוהים

כמחצית מהמרואיינים בארצות הברית (48%) ציינו כי במהלך חייהם הם נעשו מאמינים יותר, זאת לעומת 39% בקרב המרואיינים בישראל. כמו כן, כ-20% מהמרואיינים הן בישראל והן בארצות הברית ציינו כי במהלך חייהם נעשו מאמינים פחות.

המרואיינים בישראל נשאלו האם בהשוואה לבית ההורים הם מנהלים אורח חיים דתי יותר או חילוני יותר. 40% מנהלים אורח חיים חילוני יותר ו-19% מנהלים אורח חיים דתי יותר⁷: 18% מקרב המרואיינים ציינו כי הם מנהלים אורח חיים הרבה יותר חילוני ו-22% נוספים ציינו כי הם מנהלים אורח חיים חילוני יותר. 40% ציינו כי אין הבדל באורח החיים שהם מנהלים כיום בהשוואה לזה של בית ההורים, 11% ציינו שהם דתיים יותר ו-8% ציינו כי הם דתיים הרבה יותר.

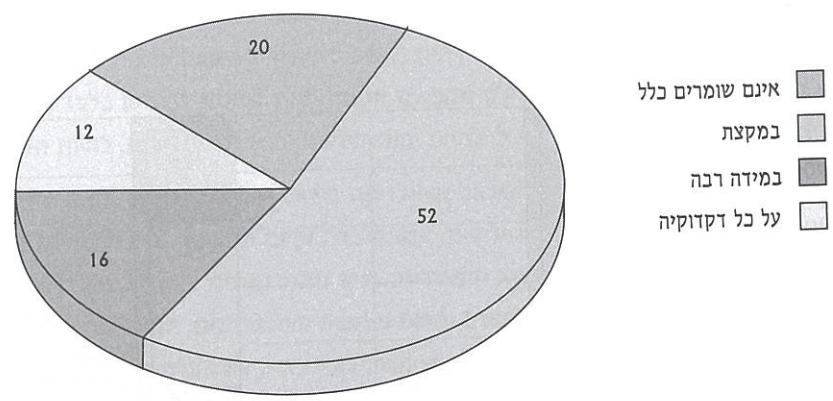
⁷ "הרבה יותר דתי" או "יותר דתי"

שמירה על המסורת הדתית

מרבית המרואיינים בישראל (68%) ציינו כי הם נוהגים לשמור על המסורת הדתית:

תרשים 12. שמירה על המסורת הדתית

52% ציינו כי הם נוהגים לשמור במקצת על המסורת הדתית, 16% ציינו כי הם נוהגים לשמור על המסורת הדתית במידה רבה, ו-12% נוספים נוהגים לשמור על המסורת הדתית על כל דקדוקיה. 20% מהמרואיינים אינם שומרים כלל על המסורת הדתית.

זרמים ביהדות

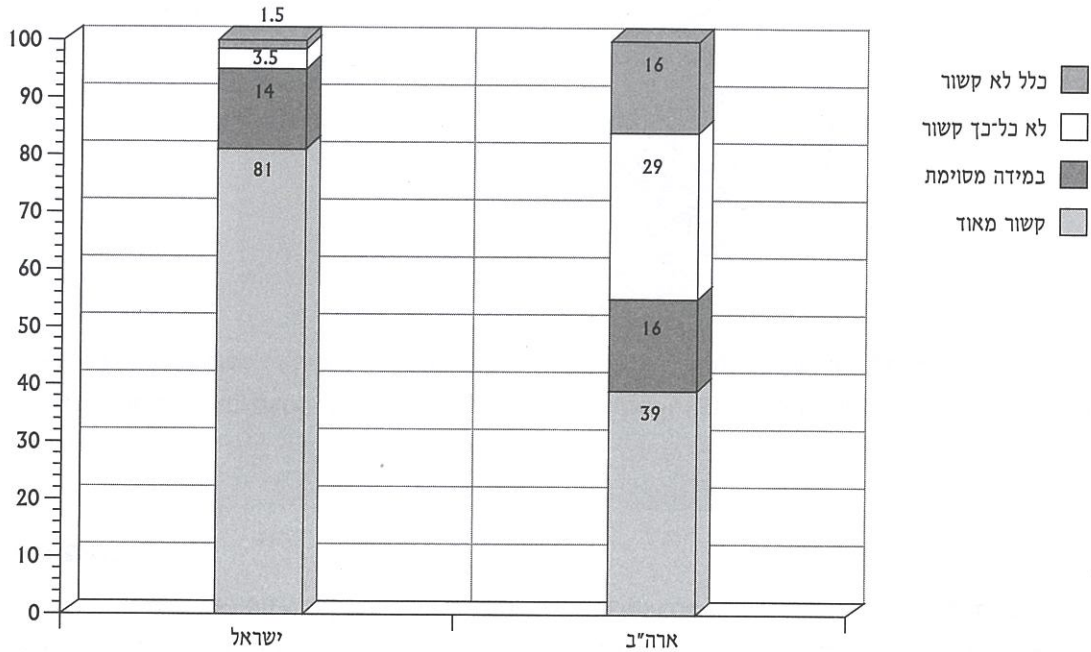
רוב הציבור בישראל (91%) מודע לכך שקיימים זרמים שונים ביהדות, כגון: קונסרבטיבי, רפורמי ואורתודוקסי. כאשר נשאלו המרואיינים שציינו כי הם מודעים לקיומם של זרמים שונים ביהדות, האם הם מזדהים עם זרם מסוים, נמצא כי מעל מחציתם (59%) אינם מזדהים עם זרם מסוים, 17% ציינו כי הם מזדהים עם הזרם האורתודוקסי, 8% עם הזרם הרפורמי, 3% עם הזרם הקונסרבטיבי, 3% נוספים ציינו כי הם פשוט יהודים ו-10% נוספים ציינו תשובות אחרות (כמו: הומניסטי, תרבותי/לא דתי, ציוני).

לשם השוואה, בקרב המרואיינים בארצות הברית שנשאלו האם הם מזדהים עם זרם מסוים, 10% בלבד אינם מזדהים עם זרם מסוים, 37% רפורמים, 29% קונסרבטיבים, 8% אורתודוקסים, ו-3% ציינו כי הם פשוט יהודים (תשובות נוספות: רקונסטרוקציוניסטי, תרבותי/לא דתי, לא-אורתודוקסי).

קשר רגשי לישראל

לא מפתיע למצוא כי 81% מקרב היהודים בישראל קשורים מאוד לישראל, ורק אחוז קטן (5%) לא קשורים רגשית לישראל.⁸ לעומת זאת, מעניין למצוא כי 39% מקרב יהודי ארצות הברית קשורים מאוד לישראל, אם כי 45% מהם לא קשורים רגשית לישראל (תרשים 13).

תרשים 13: קשר רגשי לישראל

ישראל ויהודי התפוצות

המרוואיינים בישראל נשאלו עד כמה קיימת, לדעתם, שותפות גורל בין יהודי ישראל ליהודי התפוצות: כרבע מהמרוואיינים (24%) ציינו כי קיימת שותפות גורל במידה רבה מאוד, כרבע נוספים (25%) ציינו כי קיימת שותפות גורל במידה רבה וכרבע נוספים ציינו כי קיימת שותפות גורל במידה בינונית. בנוסף לכך, 82% מסכימים עם הטענה כי יש חשיבות רבה בשמירת הקשר עם יהדות התפוצות.⁹

⁸ "לא כל כך קשור" או "כלל לא קשור"

⁹ "מסכים מאוד" או "מסכים"

סיכום הממצאים

מהי "זהות יהודית"? להיות יהודי פירושו, בראש ובראשונה, להיות חלק מעם, כמו גם חלק ממורשת תרבותית: 92% מהמרויאיינים בישראל, כמו גם 71% בקרב המרויאיינים בארצות הברית, ציינו כי בראש ובראשונה, להיות יהודי פירושו להיות חלק מעם. כמו כן, 81% מהמרויאיינים בישראל ו-68% מהמרויאיינים בארצות הברית, ציינו כי בראש ובראשונה, להיות יהודי פירושו להיות חלק ממורשת תרבותית. רק כמחצית מהמרויאיינים, הן בישראל והן בארצות הברית, ציינו כי להיות יהודי פירושו להיות חלק ממורשת דתית (56% בישראל ו-48% בארצות הברית). כמחצית מהמרויאיינים בישראל ציינו כי להיות יהודי פירושו להיות חלק מקבוצה אתנית, זאת לעומת כשליש בלבד (36%) בקרב המרויאיינים בארצות הברית. רק כרבע מהמרויאיינים ציינו כי להיות יהודי פירושו, בראש ובראשונה, להיות חלק מקבוצת גזע.

מה פירוש "יהדות"? המרויאיינים בישראל נשאלו מה פירוש "יהדות" עבורם: האם יהדות פירושה שותפות גורל, הווי ומנהגים, המשלבים יסודות דתיים וחילוניים, אמונה בדת וקיום המצוות, ארץ ושפה או מורשת היסטורית. מהממצאים עולה בברור, כי יהדות פירושה מורשת היסטורית: 91% מהמרויאיינים ציינו, כי עבורם יהדות פירושה מורשת היסטורית. כמו כן, 74% מהמרויאיינים ציינו, כי עבורם יהדות פירושה הווי ומנהגים, המשלבים יסודות דתיים וחילוניים, כמו גם ארץ ושפה ו-67% ציינו כי יהדות פירושה שותפות גורל. ראוי לציין, שלמעלה ממחצית המרויאיינים ציינו כי עבורם, יהדות פירושה אמונה בדת וקיום המצוות. בחינת ממצאים אלו על-פי רמת הדתיות מעלה דמיון בין הגדרת הזהות של החילונים והמסורתיים בהשוואה לדתיים, למעט התייחסותם לאמונה בדת ולקיום המצוות: הן בקרב החילונים והן בקרב המסורתיים, יהדות פירושה מורשת היסטורית (93% ו-92% בהתאמה) ובקרב הדתיים יהדות פירושה אמונה בדת וקיום המצוות (97%). כמו כן, 78% מקרב המסורתיים ציינו, כי יהדות פירושה אמונה בדת וקיום המצוות, כמו גם שליש בקרב החילונים (33%). 85% מהמרויאיינים המסורתיים ו-75% מהחילונים ציינו, כי עבורם יהדות פירושה הווי ומנהגים, המשלבים יסודות דתיים וחילוניים, כמו גם ארץ ושפה.

האם "יהודי" משמעו "דתי"? הרוב המכריע (92%) מהמרויאיינים בישראל מסכים עם הטענה, כי אדם יכול להיות יהודי, במלוא מובן המילה, גם אם אינו דתי.

האם "יש אלוהים"? הממצאים מצביעים על מגמה דומה בישראל ובארצות הברית: מרבית המרויאיינים, הן בישראל (75%) והן בארצות הברית (86%), מסכימים כי יש אלוהים. בנוסף, רק כ-10% מהמרויאיינים בשתי המדינות, כלל לא מסכימים עם טענה זו. הן בישראל והן בארצות הברית, מרבית המרויאיינים מסכימים¹⁰ כי אלוהים עושה ניסים (77% בישראל ו-79% בארצות הברית) וכי אלוהים שומע תפילות (82% בישראל ו-85% בארצות הברית). בחינת ממצאים אלו על-פי רמת דתיות מעלה דמיון בין דתיים ומסורתיים במידת אמונתם באלוהים, בהשוואה לחילונים: כצפוי, רוב מוחלט (99%) בקרב הדתיים מאמין כי אלוהים עושה ניסים, שומע תפילות ועוזר להם. בדומה לכך, נמצא כי בקרב המסורתיים 87% מאמינים כי אלוהים עושה ניסים, 90% מאמינים כי אלוהים שומע תפילות ו-92% מאמינים כי אלוהים עוזר להם. עם זאת, גם בקרב החילונים ניתן להצביע על מידה גבוהה של אמונה באלוהים: 54% מאמינים כי אלוהים עושה ניסים, 63% מאמינים כי אלוהים שומע תפילות ו-67% מאמינים כי אלוהים עוזר להם.

שמירה על המסורת הדתית: מרבית המרויאיינים בישראל (52%) ציינו כי הם נוהגים לשמור במקצת על המסורת הדתית, 16% ציינו כי הם נוהגים לשמור על המסורת הדתית במידה רבה, ו-12% נוספים נוהגים לשמור על המסורת הדתית על כל דקדוקיה. 20% מהמרויאיינים אינם שומרים כלל על המסורת הדתית.

¹⁰ "מאוד מסכימים" או "די מסכימים"

זרמים ביהדות: רוב הציבור בישראל (91%) מודע לכך שקיימים זרמים שונים ביהדות, כגון: קונסרבטיבי, רפורמי ואורתודוקסי. מעל מחצית מהמרוויינים, שציינו כי הם מודעים לקיומם של זרמים שונים ביהדות (59%), אינם מזדהים עם זרם מסוים, 17% ציינו כי הם מזדהים עם הזרם האורתודוקסי, 8% עם הזרם הרפורמי, 3% עם הזרם הקונסרבטיבי, 3% נוספים ציינו כי הם פשוט יהודים ו-10% נוספים ציינו תשובות אחרות (כמו: הומניסטי, תרבותי/לא דתי, ציוני). לשם השוואה, בקרב המרוויינים בארצות הברית, 10% בלבד אינם מזדהים עם זרם מסוים, 37% רפורמים, 29% קונסרבטיביים, 8% אורתודוקסים, ו-3% ציינו כי הם פשוט יהודים (תשובות נוספות: רקונסטרוקציוניסטי, תרבותי/לא דתי, לא-אורתודוקסי).

זהות יהודית או זהות ישראלית? כמחצית מהמרוויינים בישראל (48%) ציינו כי הזהות היהודית חשובה להם יותר ו-27% מהמרוויינים ציינו כי הזהות הישראלית חשובה להם יותר. 23% ציינו כי שתי הזהויות חשובות באותה מידה. כמו כן, 92% מהמרוויינים ציינו כי הם גאים¹¹ להיות יהודים ו-87% ציינו כי הם גאים להיות ישראלים. רק 3% ציינו כי הם לא גאים להיות יהודים או ישראלים. בחינת מידת הגאווה הלאומית על-פי מוצא מעלה, כי ילידי אסיה-אפריקה הם הגאים ביותר בהיותם ישראלים, וכך גם ילידי ישראל, שאביהם ילידי אסיה-אפריקה: 79% מקרב ילידי אסיה-אפריקה, ציינו כי הם מאוד גאים להיות ישראלים, זאת בהשוואה לילידי אירופה-אמריקה (64%) וליילידי מדינות חבר העמים (46%). בקרב ילידי ישראל, ילדים לאב ילידי אסיה-אפריקה הם הגאים ביותר (70%) וכן ילידי ישראל, שאביהם ילידי ישראל (67%), זאת לעומת ילידי ישראל, שאביהם ילידי אירופה-אמריקה (57%). מגמה דומה נמצאה בבחינת מידת הגאווה "היהודית": ילידי אסיה-אפריקה הם הגאים ביותר בהיותם יהודים, וכך גם ילידי ישראל, שאביהם ילידי אסיה-אפריקה: 92% מקרב ילידי אסיה-אפריקה ציינו, כי הם גאים מאוד להיות יהודים, זאת בהשוואה לילידי אירופה-אמריקה (68%) וכן ילידי ישראל, שאביהם ילידי ישראל (77%), זאת לעומת ילידי ישראל, שאביהם ילידי אירופה-אמריקה (66%).

קשר רגשי לישראל: לא מפתיע למצוא כי 81% מקרב היהודים בישראל קשורים מאוד לישראל, ורק אחוז קטן (5%) לא קשורים רגשית לישראל¹². לעומת זאת, מעניין למצוא כי 39% מקרב יהודי ארצות הברית קשורים מאוד לישראל, אם כי 45% מהם לא קשורים רגשית לישראל.

ישראל ויהודי התפוצות: המרוויינים בישראל נשאלו עד כמה קיימת, לדעתם, שותפות גורל בין יהודי ישראל ליהודי התפוצות: כרבע מהמרוויינים (24%) ציינו, כי קיימת שותפות גורל במידה רבה מאוד, כרבע נוספים (25%) ציינו, כי קיימת שותפות גורל במידה רבה וכרבע נוספים ציינו, כי קיימת שותפות גורל במידה בינונית. בנוסף לכך, 82% מסכימים עם הטענה כי יש חשיבות רבה לשמירת הקשר עם יהדות התפוצות¹³.

¹¹ "גאים מאוד" או "די גאים"

¹² "לא כל כך קשור" או "כלל לא קשור"

¹³ "מסכים מאוד" או "מסכים"